

Elemente etnografice din localitatea Subcetate, jud. Harghita, surprinse în fotografii

Cuvinte cheie: Transilvania, Harghita, Subcetate, fotografii, mărturii etnografice, port popular
Key words: Transylvanie, Harghita, Subcetate, photos, témoignages ethnographiques, costumes national

Résumé

Accorder le respect que les vieilles photos méritent, faire connaître leur importance c'est à la fin du compte un devoir. « La bonne photographie est comme un proverbe dans lequel est concentré un brin de sagesse, un fragment de la vie, en une forme pure, belle et laconique. » (Eugen Iancovici, La photographie, langage spécifique, 1971)

Une photographie bien réalisée peut influencer affectivement celui qui la regarde et elle devient un instrument d'information et de connaissance. La photographie est une manière de communiquer des messages, par l'intermédiaire des images, par le langage du geste et de la pensée inexprimée qui peut être lue par l'expression du regard.

La photo, c'est l'art qui montre les instants éphémères de la vie, disait Marcel Proust.

Les vieilles photos peuvent être considérées des portes ouvertes vers la connaissance de l'univers de la vie d'un monde déjà disparu. Comme elles racontent sur la condition humaine, elles peuvent être appréciées comme un testament humain, un document de vie et un document historique en même temps, sauvant de l'oubli un monde fascinant, avec son niveau de culture et civilisation.

Les vieilles photos du début du XX-ième siècle, découvertes dans la localité Subcetate, nous proposent un retour dans le passé, elles ressuscitent des figures représentatives de la localité d'autrefois, elles nous présentent des aspects de vie à valeur ethnographique, historique et sociale, elles nous transmettent des pensées, des sentiments, des espérances, des aspirations de ceux qui nous « regardent ». Donc, elles ont une valeur monographique. Les regarder, en respectant leur chronologie, on a l'impression de feuilleter une oeuvre monographique sur la vie de cette localité et on a la conviction que les détails surpris en images ont la même force magique d'expression que le mot même. Il faut qu'on se laisse envouter par cette magie de chaque détail et qu'on tâche de lire sa signification.

Regarder les vieilles photos des habitants de cette localité, dont je vous en propose quelques-unes, on peut découvrir grâce aux détails surprenants la sincérité, le naturel et la spontanéité de ceux-ci, la sobriété de leur tenue, la dignité, en traduisant d'une manière originale le respect pour soi comme partie d'une collectivité et d'un espace pérenne.

On fait, en guise de conclusions, quelques propositions, pour mettre en valeur non seulement les vieilles photos – documents de vie, mais aussi les objets d'art populaire roumain des localités rurales: premièrement, réaliser au niveau de chaque localité des projets (expositions, débats, des activités avec les élèves à l'école, l'aménagement d'un musée de la localité ou de l'école, la dissémination des résultats etc.) pour connaître le patrimoine ethnographique de la localité et le conserver, des projets dont le but éducatif est de rendre conscients ceux qui détiennent de telles choses, de leur valeur de trésor inestimable.

Pasionată de cunoașterea civilizației străbune, am dedicat o parte din timpul meu liber activității de căutare a obiectelor vechi, de altfel tot mai rare și aici, în localitatea mea natală, comuna Subcetate din județul Harghita, obiecte ce țin de vestimentație și de amenajarea locuinței, rod al unor meșteșuguri practice de femeile de la țară în fiecare casă până mai odinioară. Dincolo de rolul lor utilitar și de faptul că sunt încă mărturie pentru o civilizație ce pare să apună, aceste obiecte pot fi apreciate pentru valoarea lor etnografică, dar și pentru valoarea lor estetică deoarece ele reprezintă materializarea unui gust artistic și a măiestriei celor care le-au conceput și realizat.

Aceste obiecte de vestimentație – cămăși, ii, poale, brâie, brinețe, prigitori, sumane, ițari, cioareci, bundițe –, ca și obiectele necesare în menajul unei familii țărănești – covoare, cuverturi, cearșafuri, fețe de pernă

și perdele brodate, ștergare -, sunt încă păstrate cu grijă de persoanele vârstnice, în principal de creatorii lor pentru valoarea lor sentimentală. Nu este sigur dacă aceste lucruri de preț vor dăinui multă vreme după ce posesorii lor vor dispărea. Prea puține sunt persoanele de vârstă medie sau tânără care apreciază valoarea lor, în condițiile în care îndeletnicirile de a le crea nu au fost preluate și continuate de tânăra generație. Se mai păstrează unele obiecte de port popular sau de uz casnic eventual în memoria părinților, ca niște amintiri.

Cu permisiunea posesorilor acestor obiecte, le-am fotografiat și am realizat o bogată și interesantă colecție de imagini reprezentativă pentru arta populară românească a localității Subcetate, cu o valoare etnografică intrinsecă, colecție înregistrată pe CD-uri.

Am descoperit în timpul așa-numitelor investigații ale mele prin localitate multe fotografii foarte interesante, cele mai vechi datând din primii ani ai secolului al XX-lea. Simt o datorie supremă de a mă pleca în fața lor cu respect și mulțumire și de a încerca să le fac cunoscute celor interesați prezența lor.

„Fotografia bună este ca un proverb în care este concentrat un crâmpel de înțelepciune, un fragment de viață, într-o formă clară, frumoasă și laconică” (EUGEN IANCOVICI, *Fotografia, limbaj specific*, Ed. Meridiane, 1971).

O fotografie bine realizată influențează emoțional privitorul și devine un instrument de informare și de cunoaștere. Fotografia este o modalitate de comunicare a unor mesaje, prin imagini, prin limbajul gestului și a gândului nerostit care poate fi citit din expresivitatea privirii. Ea reușește mai mult sau mai puțin să exprime emoția clipei trăite, starea sufletească a celor implicați în actul fotografierii.

Fotografia *„este arta care arată din câte clipe efemere este făcută viața”*, spunea Marcel Proust. Fiecare fotografie reprezintă o clipă de viață individuală sau colectivă, o secvență dintr-o poveste adevărată, fiindcă fiecare individ își are *„povestea”* sa, fiecare comunitate își are istoria sa.

Fotografiile vechi pot fi considerate o poartă deschisă spre cunoașterea universului de viață al unei lumi deja apuse. Fiindcă povestesc despre condiția umană, ele pot fi apreciate ca un testament uman, un document de trăire și un document istoric în același timp, salvând de la uitare o lume fascinantă, cu nivelul său de cultură și civilizație.

Odată adunate, am grupat fotografiile în funcție de importantele momente istorice ale secolului abia trecut, considerându-le autentice documente privind viața românilor din Subcetate: fotografiile de până la Primul Război Mondial, din anii acestui război, din perioada interbelică, din timpul celui de-al doilea Război Mondial, din anii 1945 – 1970 și din ultimele decenii ale secolului al XX-lea.

Fotografiile pot fi grupate și tematic: fotografii de familie, fotografii care surprind evenimente marcante pentru comunitatea locală (nunta, botezul, moarte), fotografii care surprind viața școlii din localitate de-a lungul vremii, activitatea și evenimentele obștești, spectacole.

Fotografiile ne propun o întoarcere în timp, ele reînvie figuri reprezentative ale satului din

perioadele amintite, ne prezintă aspecte de viață cu valoare etnografică, istorică, socială, ne transmit din gândurile, sentimentele, speranțele, aspirațiile celor care ne *„privesc”*. În ansamblu, ele au valoare monografică. Privindu-le, respectând cronologia datării lor, ai impresia răsfoirii unei lucrări monografice despre viața acestei localități și ai convingerea că detaliile surprinse în imagini au aceeași putere magică de expresie ca și cuvântul. Trebuie doar să te lași învăluit de această magie a fiecărui detaliu și să încerci să-i citești semnificația.

Privind fotografiile – portret ale localnicilor, majoritatea realizate în studiouri foto din localitățile din apropiere, Ditrău și Gheorgheni, sau din alte orașe din țară, descoperi în detaliile surprinzătoare sinceritatea, naturalitatea și spontaneitatea celor fotografiați. În fotografiile care înfățișează aspecte ale vieții cotidiene, cu predilecție nunta, personajele, fie în vestimentația populară fie în ținuta militară, au o sobrietate și o demnitate care traduc într-o manieră singulară respectul pentru sine ca parte componentă a unei colectivități și a unui spațiu peren.

Voi prezenta câteva din fotografiile cele mai vechi care se păstrează încă, fie în ramele lor originale, fie în cutiile cu amintiri:

1. O fotografie cu totul deosebită, reprezentativă pentru imaginea portului popular din zona noastră, la răscrucea dintre secolul al XIX-lea și al XX-lea, este cea a familiei lui Urzică Nicolae a Marii, de Peste Mureș, păstrată cu respectul cuvenit pentru înaintași de strănepoata Maria Urzică (Subcetate, nr. 292). Mătușa Mărioara, în vârstă de 75 de ani, mi-a prezentat pe fiecare membru al familiei din fotografie prin descendenții acestora (Foto 1).

Urzică Nicolae și Maria sunt înconjurați de cei cinci feciori: Nicolae, Dumitru, Gavril, Petru și Ioan. Feciorii cei mari, ocupând poziția centru-spate, poartă, asemenea tatălui, cămașă albă încinsă cu șerpar din piele, ȋtari și bundițe ornamentate cu broderii discrete, de altfel singura podoabă a costumului bărbătesc, caracterizat printr-o sobrietate și eleganță desăvârșite. Următorii feciori, cei trei copii de vârste apropiate, sunt dispuși în prim-plan, centru și margini. Poartă cămași albe, ȋtari, haine negre (*„laibere”/”căpute”*) și ghețe. Tatăl și feciorii au capetele descoperite, dar fiecare își ține în mână pălăria, o pălărie cu un aspect caracteristic acelei vremi.

Mama are capul acoperit cu „*chindeu alb*”; se poate observa unul din capetele acestuia cu motive brodate și mărginit cu dantelă. Poartă o bundiță frumos și bogat ornamentată cu broderii, cămașă cu mâneci largi, pe care sunt brodate șiruri de motive discrete; mânecile, încrețite sub cot în „*lunceț*”, se termină în volane ample, ornamentate cu broderii și cu dantelă, conferind mâinilor – simbol al hărniciei – eleganța și podoaba pe care o merită.

2. O fotografie a unei fete, Pop Maria (1885-1963), căsătorită Rusu (Foto 2), datează din primii ani ai secolului al XX-lea. Valoarea acesteia este incontestabilă pentru privitorul interesat să observe aspecte legate de viața moșilor și strămoșilor noștri. În planul secund se vede peretele unui edificiu din lemn, probabil un grajd, o construcție a cărei vechime poate fi remarcată atât prin lemnul uzat și crăpat de trecerea anilor, cât și prin îmbinarea în „*cheutori*” a bânelor.

Se poate remarca eleganța și sobrietatea portului românesc al zonei din acea vreme: năframa neagră pe cap, cu franjuri, legată în spate, dar cu colțurile atârinate pe piept, lasă să se vadă părul pieptănat cu cărare pe mijlocul capului; cămașa are broderii („*pene*”) la guler, pe piept și pe mânecă, în zona cotului și la marginea de jos; încrețitura mânecilor fiind făcută sub cot scoate în evidență frumusețea broderiei „*de peste cot*” și bogăția volanului mărginit cu broderie și cu dantelă. Încheietura mâinii este protejată prin „*mâneări*” croșetați din lână, în dungi multicolore, asortate, desigur, cu broderia bundiței.

Prigitoarea, încinsă peste brâu, apoi legată cu „*brineață*”, se purta până la glezne. Fiind prinsă în brâu, lasă să se vadă poalele albe, discret ajurate și mărginite cu „*colțișori*”, dar nu mai lungi decât prigitoarea.

Mâna stângă, sprijinită în șold, ține o batistă, cealaltă niște flori, probabil de busuioc.

3. O altă fotografie care datează tot din primii ani ai secolului al XX-lea înfățișează pe Gavril și Maria Urzică (Foto 3).

4. O frumoasă și sugestivă fotografie de familie (foto 4), realizată într-un studio, și care datează aproximativ din anii 1910-1914, am găsit-o păstrată cu drag în rama originală de către urmașii lui Petru Suciu (supranumit în localitate Vandoru). Născut în 1901, sus-numitul este personajul central din fotografie, un copil cu privirea scrutătoare, încrezătoare,

în vârstă de vreo 10 ani, căruia i se poate citi o ușoară bucurie pe chip, bucuria copilului lipsit de grija zilei de mâine și încântat de unicitatea acestei clipe.

Cele șapte personaje din fotografie sunt așezate în funcție de locul, rangul și de relațiile existente între ele. În față, șezând pe scaune, se află două femei: cea mai în vârstă, mamă și soacră, este în dreapta, încadrată de fiica ei și de mezinul Petru; pe celălalt scaun, în partea stângă, se află nora, cu un copilăș în brațe, încadrată și ea de o fetiță, în dreapta, și de soțul său, în stânga.

Mama, împovărată de grijile văduviei, are figura împietrită; mâna-i dreaptă, cu cotul sprijinit de scaun, atârnă obosită. În dreapta se află fiica încă necăsătorită, stare relevantă de faptul că are capul descoperit și de felul în care poartă împletit părul sub formă de coro-niță în jurul capului.

Toți sunt îmbrăcați în portul românesc specific zonei, adecvat vârstei fiecăruia, și încălțați cu ghete sau pantofi. Ținuta lor vestimentară este de sărbătoare, sobră, elegantă și decentă. Femeile poartă cămașă și prigitoare, iar bărbații – cămașă și ȋțari. Se poate remarca frumusețea broderiilor de pe mânecile iilor și de pe bundițe, ornamentațiile fiind specifice acelei perioade, de început de secol al XX-lea.

5. Fotografia datând din anul 1920 (Foto 5), înfățișează o tânără familie de țărani: Muscă Alexandru, soția și fiul lor. Se pot remarca aceeași sobrietate și eleganță a portului popular de sărbătoare, frumusețea broderiilor de pe ia mamei și de pe cămașa copilășului.

6. Fotografia următoare (Foto 6) este realizată în anul 1921, cu ocazia cununiei lui Alexandru-Emanoil Pop cu Lucreția Urzică. Mirii, îmbrăcați în portul popular al acestei zone etnografice, ne transmit starea de fericire a momentului trăi. Se poate remarca faptul că în majoritatea fotografiilor de nuntă mireasa poartă „*șurțuri*” și nu prigitoare.

7. Dobrea Vasile (1897-1982) poartă cu mândrie medaliile care i-au fost conferite în 1919: „*Bărbăție și Credință*” cu spade, clasa a II-a, Medalia „*Victoria - a marelui războiu pentru civilizație 1916-1921*” și „*Crucea Comemorative a războiului 1916-1918*” cu baretele 1919 (Foto 7, din 1934).

8. Inaugurarea târgului la Subcetate, în anul 1935 (Foto 8).

9. Nuntă țărănească cu călăreți, la Subcetate, în 1935; mirii sunt Ioan și

Paraschiva Pop (Foto 9).

10. După Primul Război Mondial, în satele aparținătoare localității Subcetate, Călnaci și Filpea, au fost construite școli, care sunt funcționale și în prezent. Prezентăm o fotografie datând din anul 1935, cu școlari din satul Călnaci (Foto 10), o fotografie datând din anul 1936, cu școlari din satul Filpea (Foto 11) și o fotografie cu elevii clasei I de la școala din centrul comunei, datând din anul 1938 (Foto 12).

În loc de concluzii, venim cu câteva propuneri:

Să se acorde o mai mare importanță fotografiilor vechi, cu valoare documentară, organizându-se la nivel de localități manifestări ample materializate prin: expoziții de fotografii vechi și contemporane, care să surprindă universul de viață al localității în devenirea sa, cu locuri, chipuri, ceremonii obișnuite, cu portul tradițional, cu edificiile reprezentative pentru stilul arhitectonic tradițional, secondate de organizarea unor

dezbatere despre localitatea respectivă surprinsă în imagini; realizarea de proiecte, la nivel de localitate, cu scop educativ, de conștientizare a celor care dețin obiecte de artă populară și fotografii vechi privind valoarea lor inestimabilă, de tezaur, de document de viață, de cultură, proiecte care să aibă și scopul de conservare a acestui patrimoniu local; inventarierea obiectelor de patrimoniu local și păstrarea acestora în condiții optime de către posesori, în lipsa unui muzeu al satului; introducerea în planul de învățământ, al școlilor rurale în deosebi, în curriculum-ul la decizia școlii, a unui obiect de studiu despre tradiții, folclor, etnografie, cunoașterea patrimoniului etnografic al localității, conservarea acestui patrimoniu.

Valorificarea fotografiilor vechi este necesară și pentru cunoașterea autentică a portului popular românesc deoarece tot mai des se poate vedea și în programele de televiziune și în spectacole folclorice o tendință de falsificare a portului popular și de promovare a kitch-ului*.

Doina Dobrea

Note - Notes

*. Comunicare la Sesiunea națională de comunicări științifice „Românii în sud-estul Transilvaniei”, Miercurea-Ciuc, 22 septembrie 2006

Foto 1

Familia Urzică - 1900

Photo 1

La famille Urzică - 1900

Foto 2

Pop Maria - 1905

Photo 2

Pop Maria - 1905

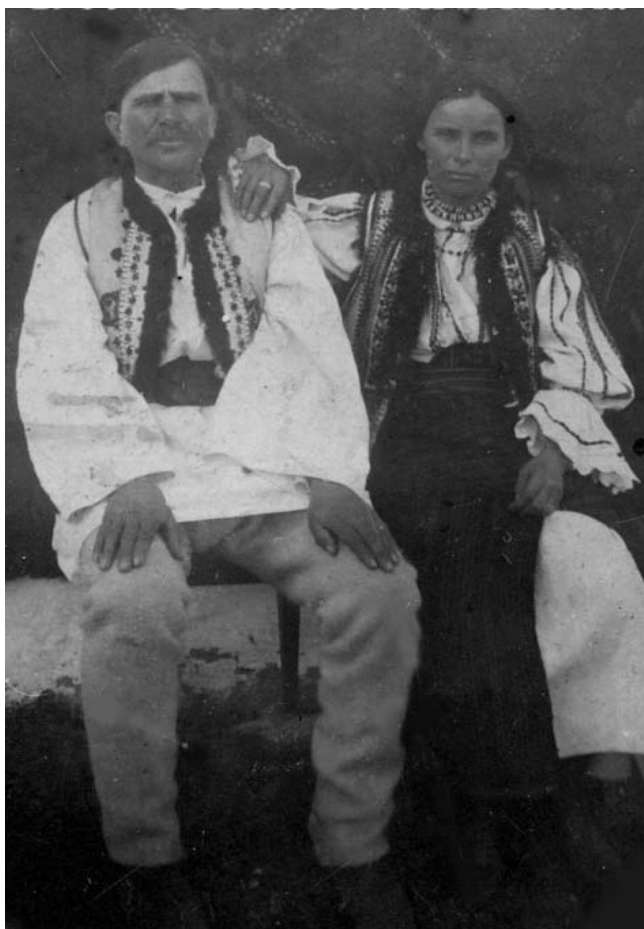

Foto 3
Urzică Gavril și Maria - 1904

Photo 3
Urzică Gavril et Maria - 1904

Foto 4
Suciu Petre și familia - 1910

Photo 4
Suciu Petre et sa famille - 1910

Foto 5

Muscă Alexandru și familia - 1920

Photo 5

Muscă Alaxandru et sa famille - 1920

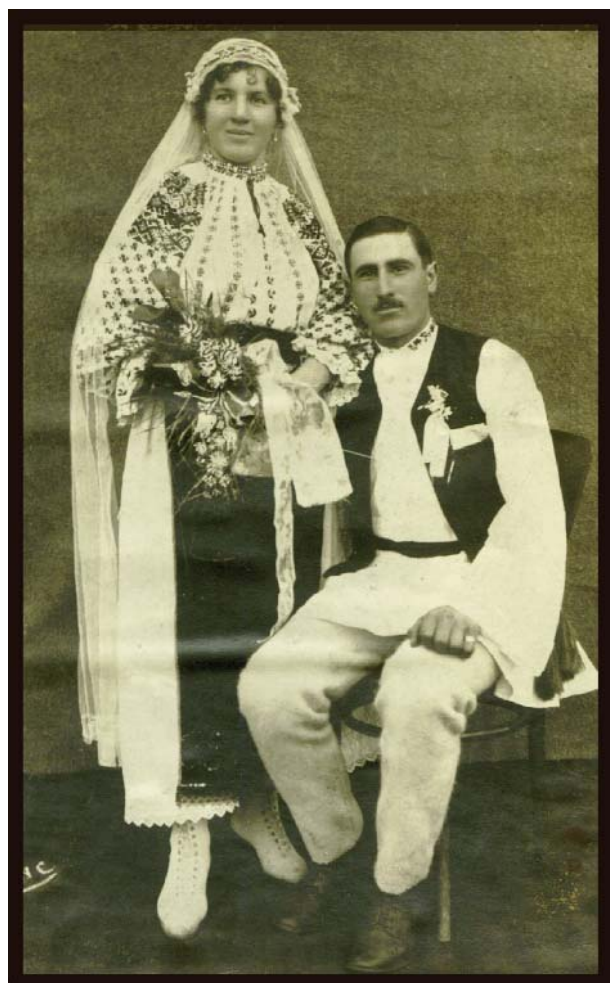

Foto 6

Pop Alexandru și soția - 1921

Photo 6

Pop Alexandru et sa femme - 1921

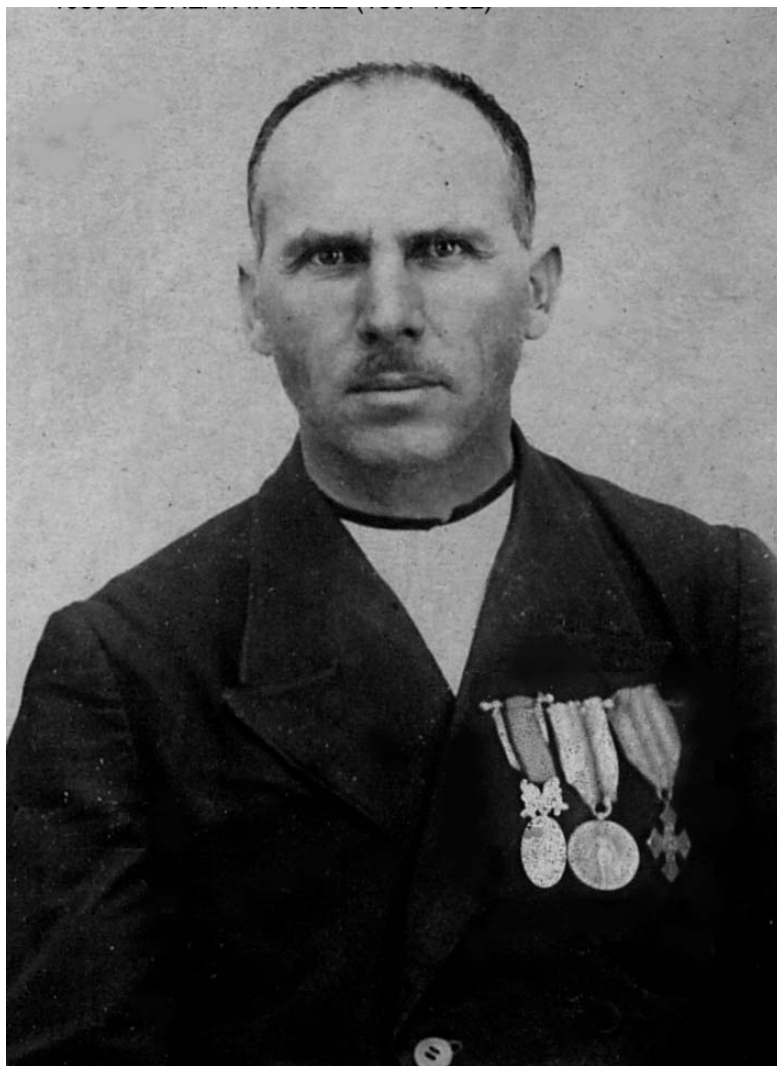

Foto 7
Dobrean Vasile - 1935
Photo 7
Dobrean Vasile - 1935

Foto 8
Inaugurarea târgului din
Subcetate în 1935
Photo 8
L'inauguration du marché à
Subcetate en 1935

Foto 9. Nuntă - 1935
Photo 9. Noce paysanne - 1935

Foto 10. Grup de școlari de la Subcetate-Câlnici - 1935
Photo 10. Groupe d'écoliers du village Câlnaci appartenant à la commune Subcetate - 1935

1936 FILPEA
Inv. Gheorghe Dănuț

Foto 11. Grup de școlari de la Subcetate-Filpea - 1936
Photo 11. Groupe d'écoliers du village Filpea appartenant à la commune Subcetate - 1936

1938 - Înv. Maria Cofas

Foto 12. Grup de școlari de la Subcetate - 1938
Photo 12. Groupe d'écoliers de Subcetate - 1938